

СТАНОВИЩЕ

От проф. дпсн Пламен Петров Калчев
Софийски университет „Св. Климент Охридски”

относно

дисертационен труд за присъждане на научна и образователна степен „Доктор“

ЛИЧНОСТНИ ДЕТЕРМИНАНТИ НА ОБСЕСИВНО-КОМПУЛСИВНИ ФЕНОМЕНИ В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ

Автор: Весела Кръстева-Симеонова

Дисертационният представя теоретичен анализ и емпирично изследване на актуален изследователски и практически проблем: специфика и детерминация на обесесивно-компулсивни феномени в юношеска неклинична извадка. Успешното решаване на изследователската задача предполага разработване на адекватен инструментариум за оценка, приложен в рамките на двукратно проучване от лонгитюднат тип, което би позволило проверка на каузален тип хипотези. Практическото значение се диктува от необходимостта от своевременна превенция на развитието на обесии и компулсии, които поради нежеланието децата и юношите да споделят, дълго време остават неразпознати – докато напрежението не ескалира, заедно с извършваните ритуали, снемачи тревожността.

Трудът се състои от въведение, две глави, заключение и списък на използваната литература (145 източника, от които 24 на български и руски език и 121 на английски език). Основният текст е в обем от 230 страници. Първа глава съдържа детайлно описание на теоретичната рамка на труда, а втората – резултатите от две самостоятелни емпирични изследвания.

Първа глава представя дефинициите на основните понятия, с акцент върху спецификата на обесии и компулсии в детска и юношеска възраст: клинични прояви, епидемиология, съпътстващи разстройства/проблеми, фактори за развитието. Специално внимание е отделено на редица корелиращи с обесии конструкции,

с потенциална детерминираща роля. Проблемът за обесивно-компулсивните феномени е представен в широк контекст, със систематизиране на голям брой перспективи, за което от значение е, както доброто познаване на съвременните изследвания, така и дългогодишният практически опит на автора като клиничен психолог в Клиниката по детска психиатрия „Св. Никола“, София.

Задълбоченият теоретичен анали е в основана на изследователските хипотези: (1) Относно времевата стабилност на обесииите и компулсиите в масовата (неклинична) юношеска извадка, с очакване изходното равнище да е основен фактор за устойчивия характер на обесииите и компулсиите; (2) Относно наличието на самостоятелни значими ефекти на личностни детерминанти на обесииите и компулсиите, повишаващи уязвимостта (и риска) от ескалиране на проблема. В рамките на втората хипотеза се обосновава потенциалната ролята на: обесивни убеждения (чувство за свърхотговорност, перфекционизъм, надценяване на опасността, значение/контрол на мислите), натрапливи мисли (без обесивно съдържание), безпокойства, депресия, социална тревожност и три личностови разстройства: обесивно-компулсивно, шизотипно и гранично.

Проверката на посочените хипотези е осъществена в две самостоятелни емпирични изследвания.

Първото от тях представя българска адаптация на Ванкувърския въпросник за обесии и компулсии (*Vancouver Obsessional Compulsive Inventory*, *VOCI*, Thordarson et al., 2004) – съвременен инструмент за оценка на проблема, вкл. в неклинична извадка. Изследването е проведено върху 852 ученика от 8.–12. клас (44,2% момчета и 55,8% момичета). Структурата на *VOCI* е оценена с помощта на експлораторен факторен анализ; получени са данни за надеждността и конструктивната валидност (чрез връзки с *Въпросник за обесии и компулсии–кратка (ревизирана) версия: OCI-R*, както и със скали за безпокойства, потискане на мисли, обесивни убеждения и депресия). Резултатите потвърждават добрите психометрични характеристики на *VOCI* с български юноши.

Второто изследване е от лонгитюден тип, проведено двукратно върху едни и същи изследвани лица през времеви интервал от три-четири месеца; на първия етап са обхванати 344 ученици, а на втория – 319 ученици (8.–11. клас), като броят на

общите протоколи по различните променливи варира от 219 до 247 лица. Провеждането на двукратно изследване върху посочения голям брой лица не е честа изследователска практика, защото изисква значителни усилия и отлична организация, които авторът е демонстрирал, като са спазени включително и професионалните стандарти за информирано съгласие от страна на родителите. Посоченият изследователски дизайн с позволил проверката на каузални зависимости, заложи в изходните хипотези.

В рамките на модела като зависими променливи са дефинирани равнищата на обесии и компулсии на втория етап от изследването, а в качеството на предиктори: изходното им равнище от първия етап, заедно с оценка на ролята на потенциалните личностни детерминанти. Регресионният анализ е направен на три етапа, с последователно въвеждане: (а) само на изходното равнище на обесии и компулсии; (б) само на личностните детерминанти и (в) интегративен модел с участието на всички предиктори. Получените резултати са коректно интерпретирани, в съответствие с хипотезите на изследването.

В заключение: дисертацията представлява завършен изследователски труд. Авторът е демонстрирал отлично теоретично познаване на проблема, умения за планиране и провеждане на емпирично изследване, както и интерпретация на получените резултати, с научна и практическа значимост. Приносните моменти са коректно отразени в автореферата.

Считам, че трудът изпълнява всички необходими условия за успешна защита и предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Весела Кръстева-Симеонова образователната и научна степен „Доктор“.

24 февруари 2015 година

проф. д.пс.н. Пламен Калчев